

ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ І ФІЗКУЛЬТУРИ НА ЗАСАДАХ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Процес формування гармонійної особистості потребує тісної інтеграції навчальних дисциплін, реалізації міжпредметних зв'язків, кооперації спеціалістів-педагогів як на рівні професійної підготовки, так і на рівні здійснення навчального процесу в загальноосвітній школі. Невід'ємним компонентом цього процесу є формування в учнів здорового способу життя.

Предметом нашого дослідження є організація співпраці вчителя біології і фізкультури на засадах гендерного підходу до формування в учнів здорового способу життя. З цього погляду значний інтерес для нашого наукового пошуку представляє дослідження проблеми формування в учнів потреби у здоровому способі життя на засадах гендерного підходу. Проблема формування культури здорового способу життя досліджувалася Л.І. Альошиною, М.Я. Віленським, І.А. Колесниковою, І.Ю. Гліяною, О.О. Вілігорським, питання впровадження гендерного підходу – А.В. Заїніним, О.А. Ягремцевою, І.С. Мунтяном, В.П. Кравцем та ін.

Аналіз цих та інших досліджень засвідчує, що проблемі формування в учнів здорового способу життя на засадах гендерного підходу приділено недостатньо уваги. Враховуючи особливості змісту навчання основ здоров'я в Україні, а також сучасні тенденції гендерного підходу в освіті та вихованні, гендерного мейнстрімінгу в соціальному розвитку, пропонуємо розглянути проблему формування в учнів здорового способу життя через призму гендерного підходу.

Мета дослідження полягає у визначенні основних напрямів організації співпраці вчителів біології та фізкультури на засадах гендерного підходу до формування здорового способу життя учнів.

Головні завдання дослідження:

- з'ясувати особливості гендерного підходу до формування здорового способу життя учнів;
- проаналізувати переваги такого підходу над традиційними методиками виховання здорового способу життя;
- визначити напрями організації співпраці вчителів біології та фізкультури на засадах гендерного підходу.

Зв'язок проблеми дослідження з науковими програмами і практичними завданнями визначається розробленням актуальних питань відповідно до науково-дослідної проблематики кафедри загальної та соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка (тема "Філософсько-методологічні, соціально-педагогічні і організаційно-дидактичні засади підготовки сучасних фахівців в системі вищої школи").

Формування здорового способу життя учнів у процесі навчання в середній загальноосвітній школі впродовж багатьох років здійснювалося на уроках фізичного виховання та біології. Незважаючи на міжпредметні зв'язки одне з одним, ці курси майже не корелювали між собою, а тому й не могли слугувати засобом створення цілісної моделі здорового способу життя.

Вже в перші роки незалежності в Україні з'являється новий шкільний предмет "Валеологія", який згодом трансформувався в навчальний курс "Основи здоров'я". Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи" (№ 132 від 23.02.2004 р.) у навчальному плані середніх загальноосвітніх шкіл передбачено обов'язкове запровадження нового навчального предмета "Основи здоров'я", що інтегрує знання з валеології й безпеки життєдіяльності та має на меті навчити школярів вести здоровий спосіб життя.

Звичайно, на порозі становлення нового предмету "Основи здоров'я" в його змісті можна знайти певні недоліки. Так, В.І. Шахненко вважає, що змістом навчального предмету "Основи здоров'я" майже не передбачено поінформованості учнів з питань створення у майбутньому сім'ї і виховання дітей, не повною мірою предмет спрямований на формування духовного здоров'я учнів, відсутній моніторинг здоров'я школярів тощо [3].

В. Приходько та В. Кузьмінський пропонують формувати здоровий спосіб життя учнів на базі креативної валеології. Вчені підкреслюють важливість усвідомленого та відповідального підходу до власного здоров'я уже на рівні світосприймання людини, яке організується у рамках картин світу — максимально широких, розвинених систем поглядів, що оформилися і поширилися у суспільстві, пояснюють устрій, розвиток та функціонування Всесвіту, природи, суспільства й людини і мають у своїй основі відповідні вихідні культурно-історичні підстави. Виділяють міфологічну, релігійну, природничо-наукову та діяльні сну картини. Остання, на думку вчених, є оптимальною, однак особистість повинна сприймати різні картини світу як цілісну систему, розуміти їх та вміти застосовувати [4].

Разом з тим, незважаючи на недоліки змісту навчального предмета "Основи здоров'я", в ньому закладено дуже багато корисної і необхідної інформації для учнів. Вивчення цієї навчальної дисципліни в загальноосвітній школі повною мірою сприятиме формуванню в учнів бережливого ставлення до свого здоров'я, виховуватиме в них бажання його зміцнювати та підтримувати впродовж усього життя.

У цьому контексті слушною є думка В.І. Бабича, В.О. Зайцева та О.В. Нечаєвої, які зазначають, що до теперішнього часу, у зв'язку з відсутністю спеціально підготовлених учителів основ здоров'я, в загальноосвітніх навчальних закладах новий навчальний предмет викладають вчителі інших спеціальностей. Найчастіше це вчителі біології та фізичного виховання [3].

Сьогодні в освіті майбутніх педагогів домінує концепція особистісно орієнтованої професійної підготовки. Головною метою такого підходу є професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, виражений передусім у його здатності до постійного збагачення своєї духовної та професійної культури. Процес професійної підготовки майбутніх фахівців повинен здійснюватися з урахуванням основних стадій становлення особистості як суб'єкта діяльності через насичення гуманістичним змістом традиційних курсів дисциплін. Сучасні дослідники у своїх роботах вказують на важливість нового підходу до самого розуміння підготовки фахівця в руслі загальногуманістичних тенденцій у суспільстві. Наприклад, М.С. Кюган пише про необхідність такого розвороту системи освіти, за якою людина б розглядалася не як майбутній спеціаліст, а як майбутня освічена особистість, яка, безумовно, повинна бути добрим фахівцем, але це тільки грань її цілісного буття. Формується так звана суб'єкт-суб'єктна парадигма, що реалізується на практиці у формі педагогіки співробітництва, котра характеризується спільною діяльністю педагога та студента, єдністю їхніх інтересів і прагнень [5].

Реалізація особистісно орієнтованої концепції у професійній підготовці майбутніх вчителів сприяє її реалізації в системі шкільної освіти. Гендерний підхід гармонійно вписується в цю концепцію, більше того – він має стати її невід'ємним компонентом.

Упровадження гендерного підходу в процес формування здорового способу життя повинно здійснюватися шляхом переробки та вдосконалення навчальних програм і підручників з дисциплін, які мають безпосередній стосунок до цього процесу (біології, валеології, основ здоров'я та фізкультури). Однак, формуючи здоровий спосіб життя як цілісну систему, недоцільно розділяти певні її елементи. Інтеграція навчальних дисциплін, одним з головних завдань яких є формування здорового способу життя, повинна здійснюватися на всіх рівнях, в тому числі і на рівні професійної підготовки вчителів цих дисциплін.

Визнання соціальної рівності чоловіків та жінок не означає заперечення тих біологічних відмінностей, які існують між статями. Особливе значення ці відмінності мають для формування в учнів здорового способу життя. Основну участь у цьому процесі беруть вчителі біології та фізичного виховання. З огляду на це доцільно вводити у професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів, а, як наслідок, — у навчальний процес середньої загальноосвітньої школи, елементи співпраці вчителя біології і вчителя фізкультури на засадах гендерного підходу.

М. Головку та А. Трубочанінова розглядають **гендерний підхід** як принцип виховання, який передбачає створення рівних можливостей для розвитку хлопчиків та дівчаток, орієнтованих на кожну дитину як індивідуальність [1].

Інші дослідники (Т.І. Юрищева, С.А. Чубарова, Г.В. Козловська та В.Д. Єремєєва) вважають, що гендерний підхід в освіті й вихованні — це врахування багатоваріативного впливу фактора статі в синергізмі біологічного та соціального. Значущим сьогодні виявляється принципово новий підхід до освіти та виховання хлопчиків і дівчаток – "гендерний вимір", у процесі якого формується більш адекватна життєва позиція, що має у своїй основі соціостатеву орієнтацію, у тому числі особистісне самовизначення, вибір ідеалів і життєвих цілей, майбутній професійний вибір, визначення свого статусу в колективі однолітків та ін.

Дослідники здоров'язберігаючих технологій в освіті і вихованні зазначають, що головною метою гендерного підходу в освіті є деконструкція традиційних культурних обмежень розвитку потенціалу особистості залежно від статі й створення умов для максимальної самореалізації й розкриття здібностей хлопчиків і дівчаток, що вимагає не просто зміни, а розроблення нових способів навчання, відмінних за якістю, способами організації навчального процесу і темпами від традиційних [2].

На нашу думку, впровадження гендерного підходу повинно будуватися на засадах створення єдиної гнучкої системи формування здорового способу життя, котра б урахувала:

- індивідуальні особливості кожного учня як в процесі фізичних тренувань, так і в процесі виховання здорового способу життя;
- фізіологічні особливості різних статей у контексті сучасних досліджень;
- принципи гендерної рівності і недопустимість спрямованості виховання здорового способу життя в підпорядкуванні гендерним стереотипам суспільства;

· формування гендерної компетентності в майбутніх учителів біології та фізичного виховання.

Організація співпраці вчителя біології та вчителя фізкультури на засадах гендерного підходу, на нашу думку, повинна проходити на трьох рівнях: особистісному, теоретичному та практичному.

Реалізація співпраці вчителів на засадах гендерного підходу на **особистісному рівні** передбачає відповідну модель поведінки вчителя як під час взаємодії його з учнями, так і з іншими учасниками навчально-виховного процесу у школі. Ця модель має бути сформована вже в процесі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя на базі особистісно орієнтованої концепції. Особистість учителя та ефективність його співпраці з іншими вчителями повинні слугувати для учнів прикладом для наслідування, розвитку власної загальної та гендерної культури, формувати мотивацію та відповідальне ставлення до збереження власного здоров'я, повагу та партнерське ставлення до своїх однолітків незалежно від статі.

Теоретичний рівень співпраці вчителів передбачає кореляцію змісту навчальних дисциплін, які вони викладають. Його специфіка полягає у потребі в певні моменти оперувати відповідними поняттями ("стать", "гендер", "відмінності між статями", "гендерні ролі" тощо) будувати на їхній основі певні елементи навчального процесу. На цьому рівні співпраці враховуються особливості викладання біології та фізкультури як навчальних дисциплін, їхня кореляція зі змістом курсу "Основи здоров'я". У курсі біології та основ здоров'я наявна більша кількість теоретичного матеріалу, у той час як на уроках фізкультури перевага надається формуванню практичних навичок, а теоретичний компонент у процесі навчання часто ігнорується. Тому важливо будувати навчальний процес такий спосіб, щоб теоретичні відомості з біології та основ здоров'я підкріплювалися практичними навичками на уроках фізкультури.

Практичний рівень організації співпраці вчителів повинен полягати в пошуку шляхів такої співпраці, розробленні методик викладання відповідних тем, проведення виховних заходів, що дали б змогу реалізувати загальну систему формування здорового способу життя як компонента відповідної картини світу. Такий пошук повинен здійснюватися з урахуванням сучасних тенденцій в освіті, науці та техніці. Спрямованість на вивчення предмета як наукової дисципліни повинна замінюватися спрямованістю на предмет як засіб формування певних культурних цінностей, світогляду, психологічних установок. Доцільно активно використовувати мультимедійні засоби навчання, застосовувати інтерактивні навчальні технології.

Прикладом такої співпраці може стати розробка комплексної програми підготовки учнів підліткового віку до початку пубертатних змін в організмі, реалізована в формі багатокomпонентного факультативного курсу.

Висновки. Аналіз загального стану освіти, наукових джерел за тематикою дослідження та специфіки змісту навчальних предметів, у процесі вивчення яких відбувається формування здорового способу життя, дозволяють зробити такі висновки:

- 1) процес формування здорового способу життя учнів в основному здійснюється вчителями біології та фізкультури;
- 2) гендерний підхід у контексті особистісно орієнтованої концепції освіти дозволяє створити ефективну модель формування здорового способу життя школярів;
- 3) співпраця вчителів біології та фізкультури на засадах гендерного підходу вимагає перегляду і вдосконалення деяких елементів шкільної освіти.

Підсумовуючи, варто зауважити, що проведене дослідження є лише початковим етапом постановки та вирішення проблеми впровадження гендерного підходу до формування здорового способу життя школярів у систему середньої освіти та співпраці вчителів біології та фізкультури на засадах цього підходу. Глибшого опрацювання потребує осмислення теоретичних засад проблеми та методів її практичного вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерний підхід у вихованні дітей молодшого дошкільного віку у дитячому садку [Електронний ресурс] / Головка М., Трубочанінова А. // Слобожанський науково-спортивний вісник. — 2010. — Вип.4, ч. 1. — С.59-66. — Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/2010_4_SV1/9.pdf
2. Новые здоровьесберегающие технологии в образовании и воспитании детей [Электронный ресурс] / Юрищева Т.И., Чубарова С.А., Козловская Г.В., Еремеева В.Д. // Развитие личности. — 2005. — № 2. — С.171-187. — Режим доступу до журн.: <http://rl-online.ru/articles/2-05/335.html>
3. Підготовка майбутніх учителів основ здоров'я як важлива умова виховання здорової молоді [Електронний ресурс] / Бабич В.І., Зайцев В.О., Нечаєва О.В. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. — 2010. — №1. — С.3-6. — Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/PPMB/texts/2010_1/10bvibhy.pdf
4. *Приходько В. В.* Креативна валеологія. Концепція і педагогічна технологія формування студентів технічних і гуманітарних спеціальностей як будівничих власного здоров'я / Приходько В.В., Кузьмінський В.П., Дніпропетровськ: НГУ, 2004. — 230 с.
5. *Сущенко Л.П.* Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту: (Теоретико-методологічний аспект) : монографія / Л.П. Сущенко. — Запоріжжя: ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України, Запорізький держ. ун-т, 2003. — 441 с.

Подано до редакції 12.04.10

РЕЗЮМЕ

Проаналізовано літературні джерела з проблеми формування здорового способу життя учнів, професійної підготовки вчителів до його здійснення та гендерного підходу в освіті. Визначено рівні співпраці вчителів біології та фізкультури на засадах гендерного підходу до формування в учнів здорового способу життя. Окреслено напрям подальшого розроблення проблеми та пошуку шляхів її вирішення.

Ключові слова: гендерний підхід, концепція особистісно орієнтованої освіти, картина світу

Г.Ю. Синеока

ОРГАНИЗАЦИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА УЧИТЕЛЯ БИОЛОГИИ И ФИЗКУЛЬТУРЫ НА ОСНОВЕ ГЕНДЕРНОГО ПОДХОДА К ФОРМИРОВАНИЮ У ЧЕНИКОВ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ

РЕЗЮМЕ

Проанализированы литературные источники по проблеме формирования здорового образа жизни учеников, профессиональной подготовки учителей к его осуществлению и гендерного подхода в образовании. Определены уровни сотрудничества учителей биологии и физкультуры на принципах гендерного подхода к формированию здорового образа жизни учеников. Очерчено направление дальнейшей разработки проблемы и поиска путей ее решения.

Ключевые слова: гендерный подход, концепция личностно ориентированного образования, картина мира

H.J. Syneoka

ORGANIZING COOPERATION OF BIOLOGY AND PHYSICAL TRAINING TEACHERS DUE TO THE GENDER APPROACH FOR FORMING PUPILS' HEALTHY LIFE STYLE

SUMMARY

The article analyzes some literature sources on forming pupils' healthy life style, professional training of teachers for performing this formation and realizing the gender approach in education. The author determines main levels of cooperation of Biology and Physical Education teachers on the basis of the gender approach to forming pupils' healthy life style; outlines a direction of further development of the issue and searching for ways of solving it.

Keywords: the gender approach, personality oriented education concept, picture of the world.